

дакції: «За результатами такої звірки складається довідка зустрічної звірки у двох примірниках. Перший примірник довідки додається до першого примірника акта ревізії, який залишається в органі служби, другий примірник – до третього примірника акта ревізії, який складається для правоохоронних органів».

Запропоновані зміни і доповнення до Закону та інших нормативно-правових актів дадуть змогу більш ефективно проводити зустрічні звірки, процесуально правильно оформляти їх результати, врегульовувати найбільш гострі проблеми всіх учасників ревізійного процесу.

Література

1. Обертинський О. Міліцейські проблеми розв'язуються в тандемі / О Обертинський // Міліція України. – 2008. – № 9. – Ст. 4.
2. Лис А. Служба, що пильнує правопорядок в економіці / А. Лис // Міліція України. – 2008. – № 7. – Ст. 7.
3. Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» зі змінами і доповненнями // Вісник Верховної Ради України. – 2007. – № 9. – Ст. 67.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006р № 550 «Порядок проведення інспектування державною контрольно-ревізійною службою» // Урядовий кур'єр. – 2006. – 17/05. – № 90.
5. Наказ Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України від 19 жовтня 2006 р. № 346/1025/685/53/, «Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України» // Офіційний вісник України. – 2006. – № 44/4. – Ст. 29–62.
6. Наказ Головного контрольно-ревізійного управління України від 27 жовтня 2006 р. № 358 «Методика оформлення органами державної контрольно-ревізійною службою результатів ревізії» // Все про бухгалтерський облік. – № 25. – 2007. – С. 17–29.

УДК 351.72

О. П. ГЕТМАНЕЦЬ,
канд. екон. наук,
доц., проф. каф. правових основ
підприємницької діяльності ХНУВС

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ

Актуальність питань правового регулювання державного контролю в бюджетному процесі (бюджетного контролю) як інструмента впливу на результативність фінансової діяльності держави і захисту законності в одній із головних сфер економіки – бюджетній, потребує теоретичного дослідження і практичного впровадження.

Цінний досвід правового регулювання державного контролю та особливості його здійснення в різних сферах діяльності держави міститься в роботах В. М. Гаращука [1], О. Ф. Андрійко [2], Е. О. Алісова [3], Л. К. Воронової і М. П. Кучерявенко [4],

Н. Р. Нижник та В. М. Олуйка [5], Л. А. Савченко [6], О. І. Сушинського [7] та інших учених.

Проте, в теоретико-пізнавальному плані сутність фінансово-бюджетного контролю як соціального явища, різновиду державного фінансового контролю, що має характерні риси, особливості, принципи, види та методи, нормативно-правову базу, методіку організації, уповноважених контролюючих суб'єктів у сучасних умовах господарювання в Україні, тобто концептуально, не досліджувалася.

Із прийняттям Бюджетного кодексу України (далі – БК) з'явилися правові но-

рми, які встановлюють окремі елементи механізму фінансового контролю в бюджетному процесі України [8]. Норми БК деталізують бюджетний процес за стадіями, рівнями бюджетів, повноваженнями учасників цієї діяльності й, хоча суперечливо, не в повному обсязі, визначають необхідність і місце контролю в бюджетному процесі без методологічних та організаційних елементів. Чинне законодавство не враховує всіх особливостей організації державного контролю в бюджетному процесі, і, як наслідок, у прикінцевих положеннях БК вказано на необхідність розробки та винесення на розгляд Верховної Ради України проекту закону України про державний контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за бюджетні правопорушення (далі – закон про бюджетний контроль) [9].

Щорічна практика складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів, що становлять бюджетну систему України, стикається з певними проблемами і правопорушеннями. Про це свідчать порушення строків прийняття бюджетного закону, недотримання учасниками бюджетного процесу законодавства щодо виконання бюджетів протягом 2004 – 2008 рр. Наприклад, у 2006 р. Рахункова палата при здійсненні контрольних заходів виявила використання коштів Державного бюджету України з порушенням бюджетного законодавства України на загальну суму збитків майже 505,3 млн гривень [10].

Мета дослідження – на підставі чинного законодавства і накопиченого досвіду дослідження в юридичній науці державного і фінансового контролю вперше визначити методологічні елементи організації державного контролю в бюджетному процесі, що має вкрай актуальне значення для формулювання концепції бюджетного контролю, покращення діяльності держави в бюджетному процесі і налагодження системи бюджетного контролю на базі правового регулювання діяльності контролюючих суб'єктів.

У правовій науці контроль розгляда-

ється як засіб забезпечення законності й дисципліни в різних галузях господарства [1; 3]; найважливіша функція держави [4; 5]; форма зворотного зв'язку, за допомогою якого суб'єкт управління отримує інформацію про стан об'єкта управління та виконання управлінських рішень [3; 6; 7].

Філософське тлумачення поняття «контроль» базується на його етимології. Контроль (від фр. «controle») – це зворотний, вторинний запис із метою перевірки першого, тобто перевірка, нагляд. Проте, відповідно до англійського «control», це поняття використовується в іншому значенні – «панування», «наси́льство», «влада» [11]. Ці визначення – ще один доказ подвійної природи контролю, тобто економічну та примусову.

За вищевикладеним при розгляді контролю доцільно враховувати його подвійне значення. По-перше, контроль – це діяльність з боку уповноважених контролюючих суб'єктів, що функціонує як система перевірки контролюючого об'єкта з метою забезпечення законності, раціональності та достовірності заданої діяльності і примушує виправляти неправильне рішення. По-друге, контроль – це функція управління об'єктом, система його спостереження, яка націлена на виконання поставлених завдань. Обидва аспекти контролю взаємозалежні, мають спільну сутність, мету, об'єкт контролю, методи здійснення, але відрізняються контролюючими суб'єктами, їх правовим статусом та повноваженнями.

Бюджетний процес – це один із головних інструментів виконання завдань і функцій держави в головному напрямку фінансової діяльності – в бюджетній сфері. Конституція України та інші закони регламентують бюджетний процес і визначають контроль за складанням, розглядом, затвердженням та виконанням бюджетів. Об'єктивно притаманна фінансам контрольна функція реалізується в бюджетному процесі і потрібна для:

– розробки ефективного механізму формування всіх бюджетів, що утворюють

бюджетну систему України на підставі повноти, збалансованості та обґрунтованості надходжень до бюджету та витрат із бюджету, а також їх вчасного розгляду та затвердження;

– раціонального, доцільного та справедливого розподілу бюджетних фондів із метою наближення до їх безпосереднього споживача;

– вибору напрямків пріоритетного використання бюджетних коштів і їх обсягів із метою справедливого та неупередженого розподілу валового національного продукту між адміністративно-територіальними одиницями, громадами та громадянами;

– організації за допомогою фінансово-бюджетних інструментів виконання нормативно-правових актів про бюджети, що входять до бюджетної системи;

– недопущення неефективного, нецільового використання державних фінансових ресурсів.

Отже, в бюджетному процесі, з одного боку, утворюється зовнішня система контролю за Державним бюджетом України та місцевими бюджетами з боку уповноважених контролюючих суб'єктів загальної та спеціальної компетенції, яка характеризується примусом та правом притягнення до юридичної відповідальності порушників. З іншого боку, формується внутрішня система контролю як елемент організації діяльності учасників бюджетного процесу, що характеризується переважно економічними методами, тобто аналізом, аудитом як засобами впливу.

У науці фінансового права за змістом, природою контрольних відносин фінансовий контроль поділяється на інституційні види [4]. Різновидом фінансового контролю є державний контроль у бюджетному процесі, тобто бюджетний контроль.

Значення контролю в бюджетному процесі для фінансової діяльності держави, як і будь-якого соціального явища, можна розглянути через його логіко-семантичну природу, тобто роль предмета, дії, явища в людському житті [11]. Використовуючи цю філософську конструк-

цію, проаналізуємо значення державного контролю в бюджетному процесі через притаманні цій діяльності зміст і правову форму.

Зміст державного контролю в бюджетному процесі полягає в діяльності щодо перевірки законності, доцільності, ефективності фінансових операцій із грошовими коштами, які встановлюються в нормативних актах про бюджет, і реалізується через систему заходів, пов'язаних із формуванням, розподілом та витрачанням бюджетних коштів у відповідній процедурі, встановленій законом.

Правова форма державного контролю в бюджетному процесі пов'язана з нормативним регулюванням діяльності за дотриманням учасниками бюджетного процесу процедури укладання, розгляду і прийняття закону про Державний бюджет України на наступний рік, рішень про місцеві бюджети, їх виконання та звітності про виконання.

У фінансовому праві державний контроль у бюджетному процесі має, на нашу думку, дві форми застосування права:

1) правоохоронна форма – діяльність органів спеціального фінансового контролю, розпорядників бюджетних коштів, органів правопорядку щодо дотримання бюджетного законодавства та захисту від порушень;

2) оперативно-виконавча форма – діяльність державних органів влади (парламенту, президента, уряду), органів місцевого самоврядування, всіх учасників бюджетного процесу з реалізації правових приписів шляхом створення, зміни або припинення правовідносин, що складаються у бюджетному процесі.

Згідно з Конституцією України та БК контрольні повноваження мають усі учасники бюджетних відносин, які, за винятком органів фінансового контролю, є ще й активними учасниками бюджетного процесу з відповідними бюджетними призначеннями і повноваженнями на кожній його стадії. Проте сутність, види, методи державного фінансового контролю в бю-

джетному процесі законом не встановлюються; відсутні правові засади організації контрольної діяльності системи органів державного фінансового контролю в бюджетному процесі, що негативно впливає на розвиток не тільки бюджетних відносин, а й фінансової системи країни в цілому. Відсутність методології в організації діяльності контролюючих суб'єктів у бюджетному процесі, відповідних правових засад і повноважень впливає і на практику його здійснення.

Місце контролю в бюджетному процесі можна визначити за допомогою філософських категорій «частина» та «ціле». Бюджетний процес як цілісне явище складається з сукупності різних закономірних властивостей та дій, стадій, до яких належить і контроль. Контроль – це процес, притаманний кожній стадії бюджетного процесу, який здійснюється поряд із бюджетними повноваженнями, однак також має самостійне, відокремлене значення, а його сутність розкривається через окремі складові елементи, що його характеризують. Використовуючи логіко-семантичний та системний методи сучасного наукового пізнання, сутність бюджетного контролю можна розглядати через його характеристику в загальнодержавній системі фінансового контролю, тобто як його різновид.

Для фахівців із фінансового контролю характерна позиція, згідно з якою сучасна концепція державного фінансового контролю базується на понятті його системності, що складається з організаційної та методологічної структури, нормативно-правової бази, наукової та навчальної бази, кадрового забезпечення, матеріально-технічного та фінансового забезпечення, інфраструктури [5; 6]. Використовуючи цю позицію, можна зробити висновки стосовно контролю в бюджетному процесі щодо методологічних, нормативно-правових та інших засад. Методологічна основа бюджетного контролю складається з його визначення, мети, завдань, принципів, видів та методів.

Чинне бюджетне законодавство визна-

чає мету контролю бюджетного процесу – це дотримання бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу, а також запобігання виникненню та припинення бюджетних правопорушень (ст. 19, гл. 17 БК) Ця мета обумовлює об'єкт, предмет, суб'єктів контролю, їх повноваження і конкретні завдання при реалізації бюджетного процесу [8].

Сутність бюджетного контролю пов'язана із забезпеченням законності, достовірності, стабільності, доцільності, раціональності в організації бюджетного процесу, тому що мета суспільної діяльності – це вільний розвиток кожного громадянина та суспільства в цілому, що неможливо без задоволення потреб, у тому числі й за рахунок бюджетних фондів коштів. Оскільки бюджетна діяльність спрямована на справедливий розподіл фінансових ресурсів, що акумулюються у централізованих та децентралізованих фондах коштів, метою бюджетного контролю є формування та витрачання бюджетних фондів коштів державою найоптимальнішим способом для кожного громадянина та суспільства в цілому.

Завдання бюджетного контролю конкретизуються за інституційними ознаками: по-перше, за об'єктом та предметом контролю; по-друге, за стадіями бюджетного процесу, за процедурою прийняття відповідних бюджетів, що становлять бюджетну систему; по-третє, за суб'єктами, які мають контрольні повноваження. Ці завдання базуються на принципах, реалізуються у видах, формах та методах бюджетного контролю, функціях контролюючих суб'єктів і встановлюються законодавчими актами. Разом ці елементи бюджетного контролю утворюють концепцію державного бюджетного контролю і дають змогу плідно організувати діяльність визначених суб'єктів в окремій сфері фінансових відносин – бюджетній.

З огляду на подвійну природу контролю і його завдань у бюджетному процесі, державний бюджетний контроль можна розглядати як різновид державного фінан-

сового контролю, що здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу з метою дотримання законодавства всіма його учасниками.

Методологічні засади бюджетного контролю в подальшому доцільно розглянути через визначення його поняття, видів і методів порівняно з державним фінансовим контролем, вивчення історії його формування та розвитку, розкриття інших елементів, що необхідно для нормативно-правового закріплення концепції державного контролю в бюджетному процесі й

створення його механізму.

Проблеми посилення адміністративних і фінансових заходів для дієвості бюджетного контролю вимагають підвищення результативності примусових заходів контролю й економічної доцільності в його організації, тобто створення сучасної концепції державного контролю в бюджетному процесі на підставі визначення його методологічних елементів, що доцільно враховувати при удосконаленні норм БК України і в роботі над законом про бюджетний контроль.

Література

1. Гарашук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні: моногр. / Гарашук В. М. – Х.: Фоліо, 2002. – 176 с.
2. Андрійко О. Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади / Андрійко О. Ф. – К., Наук. думка, ІДП НАН України, 2004. – 304 с.
3. Алісов Е. О. Теоретичні проблеми правового регулювання грошового обігу в Україні: моногр. / Алісов Е. О. – Х.: Фоліо, 2004. – 288 с.
4. Воронова Л. К. Финансовое право: учеб. пособ. для студ. юрид. вузов и ф-тов. / Л. К. Воронова, Н. П. Кучерявенко. – Х.: Легас, 2003. – 360 с.
5. Контроль в державному управлінні: навч. посіб. [за заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйка]. – Львів, 2002. – 351 с.
6. Савченко Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні: моногр. / Савченко Л. А. – Ірпінь: Акад. держ. податк. служби України, 2001. – 407 с.
7. Сушинський О. І. Контроль у сфері публічної влади: теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти: моногр. / Сушинський О. І. – Львів: ЛРІДУ УАДУ, 2002. – 467 с.
8. Бюджетний кодекс України від 21.06.01 р. №2542-III // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 37 – 38. – Ст. 189.
9. Про державний контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за бюджетні правопорушення: Проект закону України № 3242 від 17.03.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>.
10. Звіт Рахункової палати за 2006 р. [Електронний ресурс] – info@orbita.kiev.ua. – Ліц.: ДТАУ 718684 від 25.03.2007 р.
11. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА, 2000. – 576 с.

Анотації

Правове регулювання бюджетного контролю – це одна із функцій діяльності держави в бюджетному процесі, яка потрібна для безперервного, стабільного й ефективного відтворення бюджетних фондів. Методологія бюджетного контролю, тобто сутність, мета, завдання, види, методи тощо, потребують правового забезпечення і разом становлять сучасну концепцію його організації.

Правовое регулирование бюджетного контроля – это одна из функций государства в бюджетном процессе, которая необходима для непрерывного, стабильного и эффективного воспроизводства бюджетных фондов. Методология бюджетного контроля, то есть сущность, цель, задание, виды, методы и другие элементы составляют систему, которая нуждается в правовом обеспечении, и вместе формируют современную концепцию бюджетного контроля.

Legal adjusting of budgetary control – this one of functions of the state in a budgetary process, which is needed for continuous, stable and effective reproduction of budgetary funds.

Methodology of budgetary control, that is essence, purpose, task, kinds, methods and other elements make the system, which needs the legal providing, and together form modern conception of budgetary to the control.

УДК 347.9

В. А. КРОЙТОР,
канд. юрид. наук, доц.,
ХНУВС

ПРИНЦИП ОBOB'ЯЗKOBOCТІ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ

Становлення України як демократичної, соціальної та правової держави безпосередньо пов'язане зі створенням справедливого й доступного правосуддя, яке б відповідало міжнародно-правовим стандартам. Адже саме суд вважається найбільш ефективним інститутом забезпечення верховенства права в сучасній правовій державі, де права та інтереси особи не лише декларуються, а й забезпечуються реальним механізмом захисту в разі їх порушення.

Судову реформу в Україні започатковано в часи здобуття державної незалежності з прийняттям Концепції судово-правової реформи 1992 р. На сьогодні основні напрямки та завдання судово-правової реформи концептуально визначені Конституцією України та Концепцією вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленою Указом Президента України від 10 травня 2006 року [1]. Завданням проведення реформи на даному етапі є реальне утвердження верховенства права у суспільстві і забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд у незалежному та неупередженому суді.

Вищезгаданими нормативно-правовими актами закріплюється, що судочинство як найдієвіший інститут забезпечення верховенства права має ґрунтуватися на таких загальних принципах, як законність, рівність учасників процесу, змагальність, диспозитивність, гласність, відкритість, розумні строки розгляду справ та обов'язковість рішень суду.

Саме на такий чинник справедливої судової процедури, як обов'язковість рішень суду, зокрема, в цивільному судочинстві, ми і пропонуємо звернути увагу. Слід зазначити, що в науці цивільного процесуального права є чимало робіт, присвячених дослідженню принципів цивільного процесуального права (В. М. Семенова, П. Я. Трубнікова, М. А. Гурвича, А. Т. Боннера, Ю. К. Осипова, К. С. Юдельсона та ін.). При цьому дана тематика не втрачає своєї актуальності і сьогодні, зокрема, у зв'язку з оновленням процесуального законодавства й створенням системи судочинства відповідно до європейських стандартів правосуддя. Разом із тим, окремого комплексного наукового дослідження сутності та змісту принципу обов'язковості рішень суду в сучасному цивільному процесі України не проводилось. У національній процесуальній науці дана тема лише деякою мірою висвітлювалась, як правило, в підручниках та навчальних посібниках з цивільного процесу. Оскільки в сучасній науці у висновках за окремими аспектами проблеми не існує єдності, деякі питання розуміння сутності принципу обов'язковості судового рішення і практики застосування судами правових норм, які цього стосуються, потребують додаткового аналізу та розгляду.

Обов'язковість рішень суду закріплено як основну засаду (принцип) судочинства п. 9 ч. 3 ст. 129 Конституції України, розділом IV Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів. Подальша регламентація